

Ιστορικά προβλήματα σχετικά με τον χρόνο γέννησης του αυτοκράτορα Βασιλείου Α΄

Είναι φυσικά γνωστό το τεράστιο πρόβλημα αντικειμενικότητας που παρουσιάζουν απέναντι στους αυτοκράτορες Μιχαήλ Γ΄ και Βασίλειο Α΄ οι βυζαντινές πηγές του 10^{ου} αιώνα, εξαιτίας των μηχανισμών της αυτοκρατορικής προπαγάνδας της εποχής, η οποία μέσα από τη συστηματική εξύμνηση του Βασιλείου (και την ταυτόχρονη σπίλωση του προκατόχου του) επιχείρησε να τον παρουσιάσει ως όργανο της Θείας Πρόνοιας και να δικαιολογήσει έτσι τα αιματηρά εγκλήματα που τον έφεραν στην εξουσία¹.

Πέραν όμως της εσκεμμένης και οργανωμένης απόπειρας εξιδανίκευσης του προσώπου του Βασιλείου, είναι γεγονός ότι οι πηγές συχνά παραθέτουν για αυτόν και αρκετές ακόμη μαρτυρίες που είναι γενικότερα προβληματικές (λόγω ασάφειας, αντιφατικότητας κλπ.). Αυτό είναι φανερό πως δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο την απόπειρα εξακρίβωσης της ιστορικής αλήθειας σε επιμέρους ζητήματα σχετικά με τον συγκεκριμένο αυτοκράτορα, την ίδια στιγμή μάλιστα που αρκετές ερευνητικές προσπάθειες περιστράφηκαν γύρω από τα ζητήματα αυτά, χωρίς όμως και να κατορθώσουν να προβάλουν τελικά απολύτως τεκμηριωμένες πάντοτε και ικανοποιητικές εξηγήσεις.

Μεταξύ αυτών των προβλημάτων, εκείνο που αφορά τον χρόνο γέννησης του Βασιλείου είναι σίγουρα από τα πλέον δυσεπίλυτα,

¹ Ενδεικτικά βλ. τις μελέτες των H. Grégoire, *Etudes sur le neuvième siècle*, *Byzantion* 8 (1933) 515-550, σ. 516 κ.ε. — R. J. H. Jenkins, *The Classical Background of the Scriptorum post Theophanem*, *Dumbarton Oaks Papers* 8 (1954) 13-30, σ. 13 κ.ε. — Του ίδιου, *Constantine VII's Portrait of Michael III*, *Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences Morales et Politiques, Académie Royale de Belgique (5e série)* 34 (1948) 71-77 (= *Studies on Byzantine History of the 9th and 10th Centuries* [Variorum Collected Studies Series 1], London 1970, αρ. I), σ. 71 κ.ε. Βλ. επίσης, Αικατερίνη Χριστοφιλοπούλου, *Βυζαντινή Ιστορία*, τ. Β΄: 610-867, Αθήνα 1981, σ. 210. — Μαρία Νυσταξοπούλου-Πελεκίδου, *Η Ανόρθωση 802-945, στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Η΄: *Βυζαντινός Ελληνισμός, Μεσοβυζαντινοί Χρόνοι (642-1071)*, Αθήνα 1979, σ. 46-97, εδw 51-52.

καθώς οι Βυζαντινοί συγγραφείς μάς παρέχουν επί του ζητήματος αυτού πληροφορίες, που βρίθουν αντιφάσεων και τελικά καθιστούν την εξέτασή του εξαιρετικά δυσχερή. Οι εν λόγω συγγραφείς χρονολογούν τη γέννηση του Βασιλείου στη διάρκεια της βασιλείας του Μιχαήλ Α΄ Ραγκαβέ, άρα μέσα στο διάστημα 811-813, αναφέροντας ταυτόχρονα πως, όταν τα στρατεύματα του Κρούμου κατέλαβαν την Αδριανούπολη και λεηλάτησαν τα περίχωρά της (Σεπτέμβριος του 813)², στη συνέχεια έσυραν στην αιχμαλωσία τους τοπικούς πληθυσμούς και ανάμεσά τους και την οικογένεια του Βασιλείου. Αυτούς τους πληθυσμούς οι Βούλγαροι τους εγκατέστησαν σε μια μεγάλη έκταση νότια του Δούναβη, όπως αφηγείται ειδικά ο Συμεών Λογοθέτης³. Ο ίδιος στη συνέχεια περιγράφει διεξοδικά τα γεγονότα της επιστροφής των αιχμαλώτων στη Θράκη, τα οποία και τοποθετεί στη διάρκεια της βασιλείας του Θεοφίλου (829-842), ενώ παρέχει και ένα ακριβέστερο χρονικό στίγμα, αναφέροντας πως ο Βασίλειος ήταν κατά τη στιγμή εκείνη 25 ετών⁴. Τούτο σημαίνει πως βάσει των παραπάνω μαρτυριών τα γεγονότα αυτά χρονολογούνται στο διάστημα 837-838. Αρκετά διαφοροποιημένη όμως είναι η αφήγηση του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, που χρονολογεί επίσης τη γέννηση του Βασιλείου λίγο πριν από την επιδρομή του Κρούμου και αναφέρει και την αιχμαλωσία⁵, περιγράφει ωστόσο με διαφορετικό τρόπο την επιστροφή των

² Συνεχιστής Γεωργίου Μοναχού, έκδ. I. Bekker, *Georgii Monachi Vitae imperatorum recentiorum*, στο *Theophanes continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus* [Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae] Bonnæ 1838, σ. 763-924, εδώ 817.12-13: «ὁ αὐτὸς Βασίλειος γεννᾶται ... ἐν τοῖς χωρίοις Ἀδριανουπόλεως, ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ Ραγκαβέ, πατρὸς Ἰγνατίου πατριάρχου ...» (στο εξής: Συν. Γεωργίου Μοναχού). Βλ. επίσης Λέων Γραμματικός, έκδ. I. Bekker, *Leonis Grammatici Chronographia* [Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae], Bonnæ 1842, σ. 231.2 κ.ε. (στο εξής: Λέων Γραμματικός). Βλ. ακόμη Συνεχιστής Θεοφάνους, έκδ. I. Bekker, *Theophanis continuati*, στο *Theophanes continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus* [Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae] Bonnæ 1838, σ. 3-484, εδώ 216.12 κ.ε. (στο εξής: Συν. Θεοφ.).

³ Συν. Γεωργίου Μοναχού 817.21-23: «ἀπελθὼν δὲ (ενν. ο Κρούμος) καὶ ἐν Ἀδριανουπόλει παρέλαβεν αὐτήν, καὶ μετέστησε χιλιάδας ἀνδρῶν δέκα χωρὶς γυναικῶν, καὶ τούτους κατώκισε πέραν τοῦ Δανουβίου». Πρβλ. Λέων Γραμματικός 231.11 κ.ε., που ανεβάζει τον αριθμό των αιχμαλώτων ανδρῶν σε 12.000.

⁴ Συν. Γεωργίου Μοναχού 819.10-13: «καὶ ὑποστρέψαντες (ενν. οι αιχμάλωτοι) εἰσήλθον εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἀπεσώθησαν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ φιλοτιμηθέντες παρ' αὐτοῦ ὑπέστρεψαν εἰς Μακεδονίαν, εἰς τὴν ἰδίαν χώραν αὐτῶν. ἦν δὲ τότε Βασίλειος ὡς εἶναι τὰ ἔτη αὐτοῦ κε'. Βλ. επίσης Λέων Γραμματικός 233.3 κ.ε.

⁵ Συν. Θεοφ. 216.12-19: «ἐπεὶ δὲ Κρούμος ἐκείνος, ὁ τῶν Βουλγάρων ἄρχων, εἰς τὰς πρὸς Ῥωμαίους ἐξυβρίσας σπονδὰς πολέμον χάρακα τῇ Ἀδριανουπόλει ἐβάλετο...καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ πάντας μετὰ καὶ Μανουὴλ τοῦ ἀρχιερέως τῆς τιοαύτης πόλεως εἰς Βουλγαρίαν μετήγαγε, συνέβη μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοὺς τῷ Βασιλείου γεννήτορας, ἔτι τοῦτον ἐν τοῖς σπαργάνοις ἔχοντας, εἰς τὴν τῶν Βουλγάρων ἀπαχθῆναι γῆν».

αιχμαλώτων στη Θράκη, επισημαίνοντας ταυτόχρονα πως, όταν αυτή έλαβε χώρα, ηγεμόνας των Βουλγάρων ήταν ο Ομουρτάγ (814-831) και ο Βασίλειος ήταν ακόμη μικρό παιδί⁶. Σύμφωνα επομένως με τη μαρτυρία του Πορφυρογέννητου, η επιστροφή των αιχμαλώτων θα πρέπει να χρονολογηθεί λίγο μετά το 814 και πάντως σίγουρα μέσα στη 2^η δεκαετία του 9^{ου} αιώνα.

Όλες όμως αυτές οι πληροφορίες των πηγών αμφισβητήθηκαν έντονα από κάποιους νεότερους ιστορικούς. Πολεμική γνώρισε κατ' αρχάς η χρονολόγηση της γέννησης του Βασιλείου στο διάστημα 811-813, καθώς ο Ν. Adontz βασίστηκε σε δύο άλλες μαρτυρίες των πηγών, που φανερώνουν πως ο Βασίλειος ήταν νεαρός, όταν μπήκε περί τα τέλη του 856 στην υπηρεσία του Μιχαήλ Γ΄, και δεν μπορούσε συνεπώς να πλησιάζει την ηλικία των 44-45 χρόνων, όπως προκύπτει με βάση την παραπάνω χρονολόγηση⁷. Σύμφωνα με την πρώτη, που προέρχεται από τον Συμεών Λογοθέτη, ο Μιχαήλ Γ΄ «... τὸν αὐτὸν Βασίλειον εἰσαγαγὼν εἶπεν τῇ μητρὶ αὐτοῦ ... “δεῦρο ἴδε, μητερ, οἶον ἄγουρον νῦν ἐπελαβόμεν”»⁸ (συμβάν που χρονολογείται λίγο μετά την είσοδο του Βασιλείου στην υπηρεσία του αυτοκράτορα), ενώ η δεύτερη προέρχεται από τον Κωνσταντίνο Πορφυρογέννητο και σχετίζεται με τις προειδοποιήσεις που αρκετά αργότερα φέρεται να απηύθυνε για τον Βασίλειο στον Βάρδα ο Λέων Μαθηματικός: «... καὶ παρὰ Λέοντός φασι τοῦ τηνικαῦτα ἐπὶ παντοδαπῇ σοφίᾳ πρωτεύοντος ἀκοῦσαι αὐτόν (= Βάρδα) ... πρῶτα μὲν ὅτι ὑπὸ νεανίσκου τινὸς εὕρισκω τὴν κατάλυσιν τῆς ὑμῶν γενεᾶς ἔπειτα, ὡς εἰς ἐμφάνειαν προέβαινεν ὁ Βασίλειος, καὶ τῷ δακτύλῳ τοῦτον ὑποδείξει τῷ Καίσαρι, λέγοντα ὅτι οὗτος τυγχάνει ὃν ἔλεγον διάδοχον ὑμῶν μέλλειν ἔσεσθαι»⁹. Οι μαρτυρίες αυτές είναι πραγματικά ιδιαίτερα εύγλωττες, καθώς ο χαρακτηρισμός ως «άγουρου» και ως «νεανίσκου» ενός ανθρώπου με ηλικία περίπου 44 ετών (στην πρώτη περίπτωση) ή και ακόμη μεγαλύτερη (στη δεύτερη), δεν μπορεί ασφαλώς παρά να θεωρηθεί εντελώς παράδοξος.

Στο ίδιο συμπέρασμα μάλιστα φαίνεται να οδηγούν και δύο ακόμη μαρτυρίες. Η πρώτη, που την επισημαίνει και ο Ε. W. Brooks, ανήκει στον Ψευδοσυμεών και παρουσιάζει τον Θεοφιλίτζη να λέει στον Μιχαήλ Γ΄ (πάλι περί τα τέλη του 856) ότι έχει στην υπηρεσία του «νεώτερον

⁶ Συν. Θεοφ. 217.3 κ.ε.

⁷ Βλ. Ν. Adontz, L'âge et l'origine de l'empereur Basile I, *Byzantion* 8 (1933) 475-500, σ. 494 (στο εξής: Ν. Adontz, Basile I).

⁸ Συν. Γεωργίου Μοναχού 821.1-2.

⁹ Συν. Θεοφ. 232.14-20.

ἔμπειρον καὶ ἀνδρείον εἰς τοὺς ἵππους ... τοῦνομα Βασιλείον»¹⁰. Ὅσο για τη δεύτερη μαρτυρία, αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τον Ἰωάννη Σκυλίτζη, που κατὰ την ἐξιτόρηση του ταξιδιού του Βασιλείου στην Πάτρα (το οποίο πραγματοποιήθηκε λίγο μετὰ τον Μάρτιο του 856 και λίγους μήνες πριν ἀπὸ το προηγούμενο περιστατικό)¹¹ εμφανίζει τη Δανηλίδα να απευθύνεται στον Βασίλειο με την προσφώνηση «ὦ τέκνον»¹². Μία τέτοια προσφώνηση εἶναι βεβαίως τουλάχιστον ασυνήθιστη για ἕναν ἄνδρα που γεννήθηκε περὶ το 812-813 και συνεπὼς τη στιγμή εκείνη διένυε το 43^ο ἢ το 44^ο ἔτος της ηλικίας του¹³.

Ὅλες αὐτὲς οι μαρτυρίες ἐρχονται λοιπὸν σε φανερὴ ἀντίφαση με εκείνη που τοποθετεῖ τη γέννηση του Βασιλείου λίγο πριν ἀπὸ τον Σεπτέμβριο του 813. Η ἀντίφαση μάλιστα αὐτὴ ἴσως γίνεται ἀκόμη μεγαλύτερη, ἐφόσον στην ἐξέταση του ὅλου θέματος παρεμβληθεῖ και η ἴδια η λογικὴ: σύμφωνα πάντα με την ἴδια χρονολόγηση ο Βασίλειος Α' ἀνέβηκε στον θρόνο σε ηλικία περίπου 55 ἐτῶν και ὅταν πέθανε, 20 χρόνια ἀργότερα, ἦταν πλέον βαθιὰ ηλικιωμένος. Αὐτὴ εἶναι μία διαπίστωση που ἴσως δύσκολα μπορεῖ να εναρμονιστεῖ ἀφ' ἐνός με την ἰδιαίτερα ἐντονη δραστηριότητα που γνωρίζουμε ὅτι ἐπέδειξε σε ὅλους τους τομεῖς καθ' ὅλη τη διάρκεια της βασιλείας του, ἀλλὰ και με τον

¹⁰ Ψευδοσυμεών, ἐκδ. I. Bekker, *Symeonis Magistri ac Logothetae Annales* [Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae], Bonnæ 1838, 655.11-13 (στο ἐξή: Ψευδοσυμεών). Βλ. E. W. Brooks, *The Age of Basil I*, *Byzantinische Zeitschrift* 20 (1911) 486-491, σ. 489 (στο ἐξή: E. W. Brooks, Basil I).

¹¹ Συν. Θεοφ. 226.7-11: «Συνέβη δὲ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον τὸν κύριον τοῦ Βασιλείου Θεόφιλον διὰ τινος τοῦ δημοσίου δουλείας παρὰ τοῦ βασιλευπόντος Μιχαὴλ καὶ Βάρδα τοῦ Καίσαρος ἀποσταλῆναι εἰς Πελοπόννησον. συνῆν δὲ αὐτῷ καὶ ὁ Βασίλειος, εἰς τὴν ἀφορισθεῖσαν αὐτῷ δουλείαν καθυπουργῶν». Η μαρτυρία αὐτὴ δείχνει ὅτι το ταξίδι στην Πάτρα πρέπει να χρονολογηθεῖ μετὰ την ἀνατροπὴ του λογοθέτη Θεοκτίστου, ἀλλὰ και την ἐπίσημη ἔλευση (ὡς Καίσαρα) του Βάρδα στα πράγματα στο πλευρὸ του νεαροῦ αυτοκράτορα Μιχαὴλ Γ', ἀρα μετὰ τον Μάρτιο του 856. Βλ. E. W. Brooks, Basil I 489.

¹² Ἰωάννης Σκυλίτζης, ἐκδ. I. Thurn, *Ioannis Scylitzae Synopsis historiarum. Editio princeps* [Corpus Fontium Historiae Byzantinae V], Berolini - Novi Eboraci 1973, σ. 123.87 (στο ἐξή: Ἰω. Σκυλίτζης).

¹³ Η ἐπισήμανση αὐτὴ ἐπιβεβαιώνει περαιτέρω τον ἰσχυρισμὸ του E. W. Brooks, Basil I 488, ὅτι η Δανηλίδα ἦταν ἀρκετὰ μεγαλύτερη ἀπὸ τον Βασίλειο. Ὁ ἴδιος μελετητὴς ἀκολουθῶς ἀναρωτιέται πολὺ εὐλόγα πὼς ἦταν δυνατόν (με δεδομένο ὅτι ο Βασίλειος πέθανε 73 περίπου χρόνων, ἐφόσον γεννήθηκε περὶ το 813) ὄχι μόνο να ζεῖ η Δανηλίδα μετὰ τον θάνατό του ἀλλὰ και να ἦταν σε θέση να πραγματοποιήσει και το ταξίδι που ἔκανε στην Κωνσταντινούπολη, ἐπισκεπτόμενη τον αυτοκράτορα Λέοντα Στ', ὅπως αναφέρει ο Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος (Συν. Θεοφ. 319.22 κ.ε.). Και αὐτὸ το γεγονός πράγματι ἀποτελεῖ ἕνα ἀκόμη ἐπιχείρημα υπὲρ του ὅτι ο Βασίλειος ἦταν στην πραγματικότητα πολὺ νεότερος.

τρόπο του θανάτου του αφ' ετέρου¹⁴. Ο A. Vogt, που δέχεται τη χρονολόγηση του 812-813, δείχνει να έχει επίγνωση των αντιφάσεων αυτών και επιδίδεται σε μια προσπάθεια να τις υπερκεράσει, τα γεμάτα λυρισμό επιχειρήματά του ωστόσο ελάχιστα μπορούν να μας πείσουν¹⁵. Η όλη εξέταση συνεπώς του ζητήματος φαίνεται τελικά να δικαιώνει περισσότερο τους E. W. Brooks και N. Adontz, που υποστήριξαν πως ο Βασίλειος δεν μπορούσε να είναι πολύ μεγαλύτερος του Μιχαήλ Γ΄, και λιγότερο τους ερευνητές που συμφώνησαν με τη χρονολογία που δίνουν οι Βυζαντινοί συγγραφείς.

Τελικά ο E. W. Brooks χρονολόγησε τη γέννηση του Βασιλείου μεταξύ των ετών 830 και 835, βάσει κυρίως του επιχειρήματος ότι ο Βασίλειος μπήκε στην υπηρεσία του Μιχαήλ Γ΄ μεταξύ του 856 και του 861 και, όταν συνέβη αυτό, ήταν 25 χρονών (διαπίστωση που στηρίζει σε μαρτυρία του Συμεών Λογοθέτη, που ήδη αναφέραμε)¹⁶. Και αυτό το επιχείρημα ωστόσο είναι σαθρό, γιατί ο υπολογισμός της τότε ηλικίας του Βασιλείου στα 25 έτη είναι στην πραγματικότητα ατεκμηρίωτος. Ο εν λόγω μελετητής κάνει επιλεκτική χρήση της μαρτυρίας του Λογοθέτη, που αναφέρει πράγματι, όπως είδαμε, ότι ο Βασίλειος Μακεδών ήταν 25 ετών, αλλά κατά τη στιγμή της επιστροφής του από την αιχμαλωσία (την οποία ο ίδιος ο Brooks αμφισβητεί ως γεγονός), γεγονός που σύμφωνα με τον ίδιο Βυζαντινό συγγραφέα χρονολογείται περί το 838¹⁷. Και φυσικά, όπως θα δείξουμε ακόμη πληρέστερα και στη συνέχεια, η μεν σύγχυση του Λογοθέτη όσον αφορά τις χρονολογικές φύσεως πληροφορίες του είναι δεδομένη. Η απόρριψη όμως ουσιαστικά όλης της εκδοχής του και η επιλεκτική αποδοχή μόνο της συγκεκριμένης μαρτυρίας (που μάλιστα αποσυνδέεται επιπλέον και από το γεγονός με το οποίο τη συσχετίζει ο Λογοθέτης, δηλαδή την επιστροφή του Βασιλείου στη Θράκη, και συνδέεται δίχως καμία ουσιαστική τεκμηρίωση με άλλο γεγονός, αρκετά μεταγενέστερο), είναι ένας

¹⁴ Βλ. E. W. Brooks, Basil I 487. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των πηγών ο Βασίλειος πέθανε από τραύμα κατά το κυνήγι ενός τεράστιου ελαφιού. Βλ. Συν. Θεοφ. 351.22 κ.ε. — Συν. Γεωργίου Μοναχού 848.10 κ.ε. — Λέων Γραμματικός 262.5 κ.ε. — Ψευδοσυμεών 699.16 κ.ε. — Ιωσήφ Γενέσιος, έκδ. Anni Lesmueller-Werner - I. Thurn, *Iosephi Genesii regum libri quattuor* [Corpus Fontium Historiae Byzantinae XIV], Berolini - Novi Eboraci 1978, σ. 91.29 κ.ε. (στο εξής: Γενέσιος). Βλ. επίσης Ιωάννης Ζωναράς, έκδ. Th. Büttner-Wobst, *Ioannis Zonarae Epitomae historiarum libri XIII-XVIII* [Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae], Bonnae 1897, σ. 439.11 κ.ε. (στο εξής: Ιω. Ζωναράς).

¹⁵ A. Vogt, *Basile Ier, empereur de Byzance (867-886) et la civilisation byzantine à la fin du IXe siècle*, Paris 1908, σ. 47.

¹⁶ E. W. Brooks, Basil I 490.

¹⁷ Συν. Γεωργίου Μοναχού 819.10-13: «καὶ ὑποστρέψαντες εἰσήλθον εἰς τὰ πλοῖα, καὶ... ὑπέστρεψαν εἰς Μακεδονίαν, εἰς τὴν ἰδίαν χώραν αὐτῶν. ἦν δὲ τότε Βασίλειος ὡς εἶναι τὰ ἔτη αὐτοῦ κέ».

συνδυασμός πραγμάτων που νομίζω ότι πολύ δύσκολα θα μπορούσε να γίνει αποδεκτός.

Όσο για τον Ν. Adontz, αυτός προέβη σε μία απόπειρα πολύ ακριβέστερης χρονολόγησης, τοποθετώντας τη γέννηση του Βασιλείου στις 26 Μαΐου του 836¹⁸. Η επιλογή αυτής της χρονολογίας στηρίζεται σε μία μαρτυρία του Γενεσίου, που αναφέρει ότι στις 26 Μαΐου του 866, ανήμερα της Πεντηκοστής, και λίγες ώρες πριν από τη στέψη του σε συναυτοκράτορα, ο Βασίλειος δέχτηκε από τον Μιχαήλ 30 χτυπήματα με το μαστίγιο¹⁹, γεγονός που θεωρήθηκε από τον Adontz συμβολικό των τριακοστών του γενεθλίων. Και φυσικά δεν γνωρίζουμε πόση βάση μπορούμε να δώσουμε στο παράξενο αυτό επεισόδιο, ούτε και να είμαστε βέβαιοι για το τι ακριβώς υποκρύπτει (εφόσον πράγματι συνέβη). Όπως και αν έχει όμως, όλα όσα αναφέραμε ως το σημείο αυτό για την ηλικία του Βασιλείου δείχνουν ότι η χρονολόγηση του Adontz, παρότι ο ισχυρισμός του δεν είναι επαρκώς τεκμηριωμένος, δεν φαίνεται ωστόσο να απέχει πολύ της πραγματικότητας.

Στην απόρριψη εξάλλου της χρονολόγησης της γέννησης του Βασιλείου περί το 812-813 και στην αποδοχή μιας χρονολογίας περί το 836, είναι αλήθεια ότι οδηγούν και άλλα στοιχεία, τα οποία αποδεικνύουν ιδιαίτερα προβληματικούς τους χρονολογικούς υπολογισμούς των Βυζαντινών συγγραφέων και καθιστούν σαφές ότι δεν μπορούμε ως προς αυτό τουλάχιστον να τους εμπιστευθούμε. Το πρόβλημα αφορά κυρίως στο ζήτημα της επιστροφής των πληθυσμών που είχαν αιχμαλωτίσει οι Βούλγαροι, η οποία, όπως προαναφέραμε, χρονολογείται είτε στα 837-838 σύμφωνα με τον Συμεών Λογοθέτη είτε λίγο μετά το έτος 813 σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Πορφυρογέννητο. Φαίνεται ωστόσο ότι στην πραγματικότητα καμιά από τις δύο χρονολογήσεις δεν μπορεί κατ' αρχάς τουλάχιστον (με βάση δηλαδή αποκλειστικά τις μαρτυρίες τους) να γίνει αποδεκτή. Αφ' ενός, η αφήγηση του γεγονότος από τον Πορφυρογέννητο δείχνει ότι αυτό έλαβε χώρα με ειρηνικό τρόπο, άρα μέσα στα πλαίσια προφανώς κάποιας βυζαντινοβουλγαρικής συμφωνίας, που περιλάμβανε και ανταλλαγές αιχμαλώτων. Γνωρίζουμε πράγματι την ύπαρξη μιας τέτοιας συμφωνίας κατά το έτος 815²⁰ και προφανώς ο Πορφυρογέννητος εννοεί αυτήν, καθώς αναφέρει μάλιστα και το όνομα του Ομουρτάγ, που ήταν πράγματι κατ' εκείνη τη

¹⁸ Ν. Adontz, *Basile I* 495.

¹⁹ Γενέσιος 79.57: «πρὸς ἕω τε τὴν ῥητὴν ἑορτῆς διαγελῶσαν Πεντηκοστὴν ... ὁ Βασίλειος ... μαστίγεται παρ' αὐτοῦ (= Μιχαήλ Γ') διπλοῖς ἐν φραγγελίοις λ'...».

²⁰ Βλ. St. Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, London 1930, σ. 71 (στο εξής: St. Runciman, *Empire*). Βλ. επίσης Ι. Ε. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία Βυζαντινού κράτους*, τ. Β': *Ιστορία μέσης Βυζαντινής περιόδου (565-1081)*, Θεσσαλονίκη 1981², σ. 212-213 (στο εξής: Ι. Ε. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία*).

χρονική στιγμή ο ηγεμόνας των Βουλγάρων²¹. Η χρονολόγηση της επιστροφής των αιχμαλώτων στα 815 δείχνει να συνάδει μάλιστα και με τη μαρτυρία του ίδιου συγγραφέα για την τότε πολύ μικρή ηλικία του Βασιλείου²². Ενώ όμως οι μέχρι στιγμής πληροφορίες του Πορφυρογέννητου δείχνουν από χρονολογικής άποψης σωστές, το πρόβλημα προκύπτει στη συνέχεια, μετά την επιστροφή στην περιοχή της Αδριανούπολης, καθώς μαρτυρείται ότι μετά τον θάνατο του πατέρα του, που συνέβη στην αρχή της εφηβείας του Βασιλείου²³, ο τελευταίος επιφορτίστηκε με τα βάρη της συντήρησης της οικογένειάς του και καθώς πολύ σύντομα συνειδητοποίησε πως κάτι τέτοιο δεν θα μπορούσε να το καταφέρει με τη γεωργία, αποφάσισε να αναζητήσει μια καλύτερη τύχη αναχωρώντας για την Κωνσταντινούπολη, γεγονός που δεν άργησε πράγματι να συμβεί²⁴. Βάσει συνεπώς της αφήγησης του Πορφυρογέννητου, η άφιξη του Βασιλείου στην πρωτεύουσα και επομένως η λίγο μεταγενέστερη ένταξή του στην υπηρεσία του Θεοφιλίτζη θα έπρεπε να χρονολογηθούν λίγο πριν ή έστω λίγο μετά το 830, πράγμα όμως που καμία σχέση δεν μπορεί να έχει με την πραγματικότητα (καθώς είναι βέβαιο ότι τα γεγονότα αυτά έλαβαν χώρα λίγο πριν από το έτος 856). Η τεράστια αυτή απόκλιση δείχνει συνεπώς ότι ο εστεμμένος βιογράφος του Βασιλείου Μακεδόνας βρίσκεται τελικά μάλλον σε σύγχυση, όσον αφορά τα χρονολογικά δεδομένα των γεγονότων που περιγράφει. Όλη η αφήγησή του πάντως από το σημείο της επιστροφής του Βασιλείου στη Θράκη και εξής, από τη μία οδηγεί ξεκάθαρα στην πλήρη απόρριψη της χρονολόγησης της γέννησής του λίγο πριν από τον

²¹ Συν. Θεοφ. 217.4.

²² Ο Πορφυρογέννητος αναφέρει συγκεκριμένα ότι λίγο πριν την αναχώρηση των αιχμαλώτων, ο Βούλγαρος ηγεμόνας «*ιδὼν τὸν παῖδα Βασίλειον τῆ τε μορφῇ ἑλευθέριον καὶ χαρίεν ὑπογελῶντα καὶ περισκαίροντα πρὸς ἑαυτὸν ἐφειλκύσατο, καὶ μῆλον θαυμαστὸν τῷ μεγέθει ἐπέδωκεν. ὁ δὲ παῖς ἀκάκως καὶ θαρραλέως τοῖς τοῦ ἄρχοντος ἐπερειδόμενος γόνασιν ἐν τῷ ἀπλάστῳ ἦθει τὴν οἰκίαν εὐγένειαν ἐπεδείκνυτο, ὡς ἐκπλαγῆναι μὲν τὸν ἄρχοντα ...*» (Συν. Θεοφ. 217.14-19). Όπως παρατηρούμε, η χρονολόγηση της γέννησης του Βασιλείου περί το 812-813, που τον φέρει σε ηλικία 2-3 χρόνων κατά το 815, συμβαδίζει πράγματι με την παραπάνω μαρτυρία.

²³ Συν. Θεοφ. 220.15-18: «*Ἦδη δὲ αὐτοῦ τὴν παιδικὴν παραλλάξαντος ἡλικίαν καὶ πρὸς τὴν τῶν μειρακίων ἐλάσαντος καὶ τοῖς ἀνδρικωτέροις καιρὸν ἔχοντος προσβαίνειν ἐπιτηδεύμασιν, ἐξέλιπεν τὸν βίον ὁ φύσας πατήρ καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖθεν ἀπήρε κατὰστασιν ...*». Βλ. επίσης Ιω. Σκυλίτζης 119.77.

²⁴ Συν. Θεοφ. 220.19-221.6: «*χρηεῖα περὶ τὴν μητέρα καὶ ὀρφανία περὶ τοῦτον (= Βασίλειον) ... καὶ αἱ ἐντεῦθεν ἀνία καὶ θλίψεις ἐφύοντο, ἐπέρρει δὲ καὶ φροντίδων ἐσμός τῆς κατὰ τὸν βίον διοικήσεως ἔνεκα ἔρρεπε γὰρ πρὸς τοῦτον εὐθὺς πάσα ἡ περὶ τὸν οἶκον ἐπιμέλεια καὶ ἡ πρόνοια τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν. ἐπεὶ δὲ ἡ ἀπὸ γεωργίας ἐπικουρία μικρὰ τις καὶ ἀγεννῆς ἐδόκει αὐτῷ, ἐβουλεύετο πρὸς τὴν βασιλεύουσαν εἰσελθεῖν ... κἀντεῦθεν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς αὐτοῦ προσπορίσαι τὰ δέοντα καὶ μεγαλωφελῆ τὴν προστασίαν ἐπιδείξασθαι καὶ προμηθεῖαν».*

Σεπτέμβριο του 813 και από την άλλη δείχνει σαφώς να ευνοεί την επιλογή μιας χρονολογίας πολύ κοντά σ' εκείνη που προτείνει ο N. Adontz.

Σε ακόμη μεγαλύτερη σύγχυση, όμως, βρίσκεται αφ' ετέρου ο Συμεών Λογοθέτης, που κατά την περιγραφή της επιστροφής των αιχμαλώτων, πέραν της μυθιστορηματικής και προδήλως ψευδοϊστορικής πλοκής που δίνει στο γεγονός²⁵, αναφέρει ότι άρχοντας των Βουλγάρων ήταν ο Βαλδίμερ, ο οποίος ήταν μάλιστα εγγονός του Κρούμου και πατέρας του Συμεών, που τον διαδέχτηκε στον βουλγαρικό θρόνο, ενώ αμέσως μετά κάνει λόγο και για κάποιον Βούλγαρο Μιχαήλ, που τη στιγμή εκείνη είχε εξέλθει «έν Θεσσαλονίκη» (προφανώς εννοώντας ως επικεφαλής κάποιας βουλγαρικής επιδρομής σε περιοχή του ομώνυμου θέματος)²⁶. Τον Βαλδίμερ βεβαίως θα πρέπει να τον ταυτίσουμε είτε με τον γιο του Βόρι Βλαδίμηρο (που ήταν πράγματι ο προκάτοχος του Συμεών, αλλά φυσικά δεν ήταν ο πατέρας του, αλλά ο μεγαλύτερος αδελφός του, και επίσης δεν ήταν εγγονός του Κρούμου, αλλά πολύ πιο μακρινός του απόγονος)²⁷, είτε με τον Μαλαμίρ (που ήταν πράγματι εγγονός του Κρούμου, αλλά φυσικά δεν ήταν πατέρας του Συμεών —καθώς άλλωστε ήταν άτεκνος— και ούτε είχε εν πάση περιπτώσει καμία χρονολογική σχέση μαζί του)²⁸. Όσο για τον Βούλγαρο Μιχαήλ, αυτός δεν μπορεί να είναι άλλος από τον ίδιο τον Βόρι, που ονομάστηκε έτσι κατά τη χριστιανική του βάπτισι το έτος 864²⁹. Η

²⁵ Βλ. Συν. Γεωργίου Μοναχού 817.23 κ.ε. Ουσιαστικά, σύμφωνα με τον εν λόγω συγγραφέα επρόκειτο όχι περί ειρηνικής αποχωρήσεως βάσει κρατικής συμφωνίας, αλλά περί αποδράσεως και μάλιστα με πολύ περιπετειώδη τρόπο και με την παρεμβολή απίστευτων και παράλογων λεπτομερειών. Είναι αδύνατον όμως να ασχοληθούμε σοβαρά με το ενδεχόμενο μιας ομάδας μερικών χιλιάδων αιχμαλώτων πολιτών και χωρικών με ακόμη περισσότερα γυναικόπαιδα, που έχει το αξιόμαχο κανονικού στρατού, νικά σε μάχη τους Βουλγάρους (οι οποίοι ζητούν μάλιστα στη συνέχεια και τη συνδρομή των Ούγγρων) και τελικά δραπετεύει μέσα από την καρδιά του ισχυρού βουλγαρικού κράτους. Είναι μάλλον φανερό ότι η εκδοχή των γεγονότων, όπως τα αφηγείται ο Συμεών Λογοθέτης, δεν αντέχει σε καμία κριτική.

²⁶ Συν. Γεωργίου Μοναχού 818.7-11: «ἦν δὲ ἄρχων Βουλγαρίας ὁ Βαλδίμερ, ἔγγονος Κρούμου, πατὴρ Συμεώνος τοῦ μετὰ τὰ ταῦτα κρατήσαντος. ἐποίησεν οὖν βουλὴν ὁ λαὸς (= οἱ αιχμαλωτισμένοι πληθυσμοί) σὺν γυναιξίν καὶ τέκνοις ἐξελθεῖν ἐν Ῥωμανία. ἐξελθόντες δὲ τοῦ Μιχαήλ Βουλγάρου ἐν Θεσσαλονίκη, ἤρξαντο διαπερᾶν σὺν ταῖς ὑποστάσεσιν αὐτῶν».

²⁷ Για την ακρίβεια ο Βλαδίμηρος ήταν εγγονός του Πρεσιάν, ο οποίος ήταν δισέγγονος του Κρούμου.

²⁸ Φαίνεται πράγματι ότι ο Μαλαμίρ και σε άλλες περιπτώσεις αναφέρεται ως Βλαδιμίρ. Βλ. J. B. Bury, *A History of the Eastern Roman Empire from the Fall of Irene to the Accession of Basil I (A.D. 802-867)*, London 1912, σ. 366 σημ. 4. — I. Καραγιαννόπουλος, Η πρωτοβουλγαρική επιγραφή του Direkler, *Εγνατία* 1 (1989) 221-255, σ. 243 (στο εξής: I. Καραγιαννόπουλος, *Επιγραφή*).

²⁹ Καταγράφοντας μάλιστα τα γεγονότα του εκχριστιανισμού των Βουλγάρων ο Συμεών Λογοθέτης αναφέρει και πάλι τον Βούλγαρο ηγεμόνα με το όνομα Μιχαήλ:

μαρτυρία αυτή του Συμεών Λογοθέτη αποτελεί άλλο ένα πολύ χαρακτηριστικό τεκμήριο της σύγχυσης που τον διακρίνει, γιατί βάσει αυτής (εφόσον κατ' αρχάς δεχθούμε υποθετικά την ταύτιση του Βαλδύμερ με τον Βλαδίμηρο) η επιστροφή των αιχμαλώτων θα έπρεπε μάλλον να χρονολογηθεί στην περίοδο 889-893, καθώς τότε ήταν που κατείχε τον θρόνο ο Βλαδίμηρος, ενώ πράγματι βρισκόταν ακόμη εν ζωή και ο Βόρις (παρότι βεβαίως δεν θα ήταν και πάλι δυνατό να βρισκείται «έν Θεσσαλονίκη», γιατί παραιτούμενος του θρόνου υπέρ του γιου του, είχε καρεί μοναχός). Για να παρακάμψουμε το χαώδες αυτό χρονολογικό πρόβλημα, θα μπορούσαμε βεβαίως να υποθέσουμε, ελαχιστοποιώντας ως εδώ το σφάλμα του Συμεών Λογοθέτη σε εκ παραδρομής προωθύτερο, ότι ο Βόρις ήταν ο Βούλγαρος ηγεμόνας της εποχής, ενώ ο Βλαδίμηρος, ως πρωτότοκος γιος και διάδοχός του, ήταν και αυτός τυπικά φορέας εξουσίας. Η παρουσία του ωστόσο και πάλι δεν δικαιολογείται, γιατί δεδομένης της παρουσίας του Βασιλείου Μακεδόνας στην υπηρεσία του Θεοφιλίτζη κατά το έτος 856, ο *terminus ante quem* της επιστροφής των αιχμαλώτων δεν μπορεί να μετατοπιστεί σε μεταγενέστερη του 855 χρονολογία, μιλούμε συνεπώς για μία περίοδο κατά την οποία ο Βλαδίμηρος δεν είχε ακόμη καν γεννηθεί. Ακόμη όμως και αν τελικά αποδεχόμασταν την παρουσία μόνο του Βόρι, κάθε άλλο παρά θα λύναμε και πάλι το πρόβλημα, δεδομένης της άλλης μαρτυρίας του Λογοθέτη που χρονολογεί την επιστροφή των αιχμαλώτων στη διάρκεια της βασιλείας του Θεοφίλου και ειδικά μάλιστα περί το 837-838, σε μια εποχή δηλαδή που ουδεμία χρονολογική σχέση έχει με τον Βόρι, ο οποίος ανέβηκε στον βουλγαρικό θρόνο το 852. Την εποχή του Θεοφίλου (829-842), ηγεμόνες των Βουλγάρων ήταν διαδοχικά ο Ομουρτάγ (814-831), ο Μαλαμίρ (831-836 περίπου) και τέλος ο Πρεσιάν (περίπου 836-852)³⁰, τον οποίον διαδέχτηκε ο Βόρις. Στην περίπτωση

«έκστρατεύσας δὲ Μιχαὴλ ἕκτα Βάρδα Καίσαρι κίνησιν ποιεῖ κατὰ Μιχαὴλ ἄρχοντος Βουλγαρίας διὰ τε γῆς καὶ θαλάσσης, μαθὼν τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος λιμῶ τήκεσθαι. οἱ δὲ Βούλγαροι τοῦτο μαθόντες ... πρὸ τῶν ἀγόνων καὶ τῆς μάχης περὶ τῆς νίκης ἀπέγνωσαν, καὶ Χριστιανοὶ γενέσθαι καὶ ὑποτάττεσθαι τῷ βασιλεὶ καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἠτήσαντο. ὁ δὲ Μιχαὴλ τὸν μὲν ἄρχοντα αὐτῶν βαπτίσας καὶ δεξάμενος ἐπέθηκεν αὐτὸν τὸ αὐτοῦ ὄνομα ...» (Συν. Γεωργίου Μοναχοῦ 824.14-21). Αυτό καθιστά ακόμη πιο ξεκάθαρο ότι ο Βόρις είναι πράγματι ο Βούλγαρος Μιχαήλ, τον οποίον απλώς ονομάζει έτσι ο Λογοθέτης και για την προ του 864 περίοδο, κάνοντας προληπτική χρήση του μετέπειτα χριστιανικού του ονόματος.

³⁰ Θα επισημάνουμε ασφαλώς στο σημείο αυτό την ύπαρξη διχογνωμιών στη νεότερη έρευνα περί του αν οι Μαλαμίρ και Πρεσιάν υπήρξαν διαφορετικά πρόσωπα ή τα δύο ονόματα του ίδιου ηγεμόνα, χωρίς φυσικά να υπεισέλθουμε σε αυτές. Βλ. σχετικά Μαρία Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, *Οι βαλκανικοί λαοὶ κατὰ τοὺς μέσους χρόνους*, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 113 (στο εξής: Μ. Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, *Λαοί*). Η επικρατούσα πάντως σήμερα άποψη είναι ότι πρόκειται για δύο διαφορετικούς ηγεμόνες.

λοιπόν που θα δεχθούμε πλέον την ταύτιση του Βαλδίμερ με τον Μαλαμίρ, είναι μεν φυσιολογική η μαρτυρία του Θεόφιλου στα γεγονότα, είναι όμως τελείως αδύνατη η παρουσία σε αυτά του Βόρι, ενώ βεβαίως πέφτουμε και σε μια χρονολογία σαφώς προγενέστερη του 837-838. Παρατηρούμε συνεπώς ότι υπάρχει τεράστιο πρόβλημα με τις μαρτυρίες του Συμεών Λογοθέτη, ο οποίος υποπίπτει σε μεγάλες και αξεπέραστες αντιφάσεις.

Τελικά πάντως, βάσει όλων των παραπάνω διαπιστώσεων και αφού το έτος 855 τίθεται αναγκαστικά ως *terminus ante quem*, είναι μάλλον φανερό ότι από την αφήγηση του Συμεών Λογοθέτη δύο είναι ουσιαστικά οι διαφορετικές εκδοχές που προκύπτουν για τη χρονολόγηση της επιστροφής των αιχμαλώτων: ή θα βασιστούμε στη μαρτυρία του για τον Θεόφιλο και θα ταυτίσουμε και τον Μαλαμίρ με τον Βαλδίμερ, αποδεχόμενοι συνεπώς μία χρονολογία μεταξύ των ετών 831 και 836, ή θα δεχθούμε την ύπαρξη του Βόρι (αποδίδοντας σε σφάλμα την αναφορά του Βλαδίμηρου — όποιος και αν ήταν αυτός) κατά την εποχή του εν λόγω γεγονότος, το οποίο έτσι θα εντάξουμε στην περίοδο 852-855. Ας εξετάσουμε πλέον τις δύο αυτές εκδοχές, για να διαπιστώσουμε κατά πόσον μπορούν να τεκμηριωθούν.

Η πρώτη δεν μπορεί να στηριχθεί περαιτέρω στις βυζαντινές πηγές, ευνοείται όμως από μία πρωτοβουλγαρική επιγραφή της βασιλείας του Μαλαμίρ, σύμφωνα με την οποία, επί των ημερών του —και πιθανότατα λίγο πριν από τον θάνατό του (836)— έγιναν πράγματι κάποιες εχθροπραξίες, που παραβίασαν προσωρινά τη συνθήκη τριακονταετούς ειρήνης του 815. Αυτές μάλιστα φέρεται να επεκτάθηκαν εκ μέρους των Βουλγάρων ως το Βουλγαρόφυγον (δηλαδή κοντά στην Αδριανούπολη)³¹ και δεν αποκλείεται μετά τη λήξη τους να

³¹ Στην εν λόγω επιγραφή, «μιλά» ο ίδιος ο Βούλγαρος ηγεμόνας αναφέροντας αρχικά τη συνθήκη του 815 και την ειρήνη που επικρατούσε στη διάρκεια της βασιλείας του πατέρα του (και ο πατήρ μου ο ἄρχων Ὀμουρτὰν εἰρήνην τριάκοντα ἐτῶν ποιήσας και καλὰ ἔζησε με τοὺς Γραικοὺς), μετά όμως επικρίνει τους Έλληνες ότι επί των δικών του ημερών επιτέθηκαν σε βουλγαρικά εδάφη (και οἱ Γραικοὶ ἐρήμωσαν τὰ χωρία ἡμῶν), γεγονός που προκάλεσε τη δική του αντίδραση με επίθεση στη Φιλιππούπολη, αλλά και επιχειρήσεις στην περιοχή των κάστρων του Προβάτου και του Βουλγαρόφυγου (= Βουρδίτζου), στην οποία «τὰ χωρία τῶν Γραικῶν ἐρήμωσεν». Βλ. V. Beševliev, *Die Protobulgarischen Inschriften*, Berlin 1963, αρ. 13. Βλ. επίσης, Μ. Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, *Λαοί* 113. Φυσικά, για το ποιοι επιτέθηκαν πρώτοι δεν μπορούμε με βάση μία μόνο και μάλιστα βουλγαρική μαρτυρία να είμαστε βέβαιοι, αλλά για την ίδια την ύπαρξη των εχθροπραξιών δεν έχουμε λόγους να αμφιβάλλουμε. Αν η συνθήκη του 815 χρειαζόταν επικύρωση κάθε 10 χρόνια (βλ. St. Runciman, *Empire* 85) και αυτό δεν συνέβη με τη λήξη της 2^{ης} δεκαετίας (ίσως επειδή οι Βυζαντινοί ή και οι Βούλγαροι επιθυμούσαν ο καθένας από την πλευρά του βελτίωση των όρων της συνθήκης), τότε οι επιχειρήσεις που αναφέραμε θα πρέπει να χρονολογηθούν στο διάστη-

συνοδεύτηκαν από κάποια ανταλλαγή αιχμαλώτων. Η δεύτερη εκδοχή πάλι δείχνει να ευνοείται μάλλον περισσότερο από τις μαρτυρίες των βυζαντινών πηγών, γιατί πέραν εκείνης του Συμεών Λογοθέτη που φαίνεται να συνδέει χρονικά την επιστροφή των αιχμαλώτων με τη διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων από τον «Βούλγαρο Μιχαήλ» εναντίον των Βυζαντινών³², το ενδεχόμενο τέτοιων επιχειρήσεων δεν μπορεί να απορριφθεί ούτε από τις μαρτυρίες και των υπολοίπων συγγραφέων, όπως ο Συνεχιστής του Θεοφάνη, ο Ιωσήφ Γενέσιος, αλλά και ο Ψευδοσυμεών, ο οποίος γράφει πως «ἔτι τῆς Θεοδώρας τὴν βασιλείαν κατεχούσης, Βόγορις ὁ ἄρχων Βουλγαρίας γυναῖκα τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας ἀκούσας κρατεῖν, δηλοῖ αὐτῇ καταλύειν τὰς συνθήκας καὶ πρὸς Ῥωμαίους ἐκστρατεύειν»³³. Στη συνέχεια βέβαια οι εν λόγω συγγραφείς αναφέρουν πως ο Βόρις πείστηκε από την απάντηση της Θεοδώρας και ανανέωσε αμέσως τις συνθήκες³⁴, παρόλα αυτά όμως το να διενεργήθηκαν κάποιες βουλγαρικές επιχειρήσεις και επιδρομές στο ενδιαίτημα (έστω και πολύ σύντομο) χρονικό διάστημα φαίνεται και πάλι πιθανό³⁵. Οι συγκεκριμένες μαρτυρίες χρονολογούν αυτή τη

μα 835-836. Ο St. Runciman, *Empire* 85 αποδέχεται την κρίση αυτήν των βυζαντινοβουλγαρικών σχέσεων κατά την ίδια εποχή, δεν την ερμηνεύει όμως με βάση την προαναφερθείσα επιγραφή, αλλά την αποδίδει εσφαλμένα στην απόδραση των Μακεδόνων αιχμαλώτων, σύμφωνα με τη διήγηση του Συμεών Λογοθέτη. Όπως όμως απέδειξε ο Ι. Καραγιαννόπουλος, Επιγραφή 225 κ.ε., λάθος κάνουν και όσοι μελετητές ισχυρίστηκαν ότι περί το 836 συνέβη βουλγαρική εισβολή στην Ανατολική Μακεδονία σε συνδυασμό με εξέγερση των Σκλαβηνίων του ελλαδικού χώρου.

³² Παρότι βεβαίως μέσα στην ηρωική του αφήγηση δεν θεωρεί την επιστροφή των αιχμαλώτων απόρροια κάποιας συνθήκης που ακολούθησε αυτές τις επιχειρήσεις, αλλά ως γεγονός που συνέβη ταυτόχρονα με αυτές. Βλ. Συν. Γεωργίου Μοναχού 818.10 κ.ε. — Λέων Γραμματικός 232.1 κ.ε.

³³ Ψευδοσυμεών 664.5 κ.ε. Για το ίδιο γεγονός βλ. επίσης Συν. Θεοφ. 162.3 κ.ε. Πρβλ. Γενέσιος 61.91 κ.ε. — Ιω. Ζωναράς 387.3 κ.ε.

³⁴ Βλ. Συν. Θεοφ. 162.11 κ.ε. — Ψευδοσυμεών 664.11 κ.ε.

³⁵ Δυσκολευόμαστε να αντιληφθούμε άλλωστε για ποιον λόγο θα έπρεπε να αναιρωθούν οι συνθήκες, από τη στιγμή που δεν είχαν ήδη παραβιαστεί. Η μόνη περίπτωση θα ήταν να είχε εκπνεύσει χρονικά κάποια προηγούμενη συμφωνία ειρήνης, πράγμα όμως που δεν αφήνουν να εννοηθεί οι πηγές, οι οποίες αντίθετα αναφέρουν ότι ο Βόρις ήταν εκείνος που αποπειράθηκε να την παραβιάσει. Πέραν τούτου όμως, και η μαρτυρία ότι ο Βόρις πείστηκε τόσο εύκολα από το επιχείρημα της Θεοδώρας ότι δεν θα κερδίσει δόξα, αν νικήσει μια γυναίκα, αλλά θα καταστεί περιγέλω, αν χάσει από αυτήν, δείχνει ιδιαίτερα απλοϊκή, ενώ φυσικά από την άλλη έχουμε κάθε λόγο να αμφιβάλουμε για το αν και η ίδια η Θεοδώρα θα μπορούσε να προβάλλει ποτέ ένα τόσο υποτιμητικό επιχείρημα. Γνωρίζουμε βέβαια ότι στην πραγματικότητα εκείνο που μάλλον έπεισε τον Βόρι να ανανεώσει την ειρήνη ήταν κάποιες μικρές εδαφικές παραχωρήσεις που του έκανε η Θεοδώρα (βλ. St. Runciman, *Empire* 90). Και γι' αυτές όμως έχουμε κάθε λόγο να μην είμαστε καθόλου βέβαιοι περί του αν ήταν το αποτέλεσμα απλών λεκτικών απειλών ή ταυτόχρονα και κάποιων βουλγαρικών επιδρομών, που ασφαλώς θα έκαναν ακόμη πιο πειστικό τον εκβιασμό του Βούλγαρου ηγεμόνα.

βραχύβια κρίση στις βυζαντινοβουλγαρικές σχέσεις στο ίδιο διάστημα μεταξύ του 852 και του τέλους του 855, οπότε η Θεοδώρα έχασε την εξουσία. Το πιθανότερο μάλιστα είναι ότι η κρίση αυτή σημειώθηκε αμέσως μετά την άνοδο του Βόρι στον βουλγαρικό θρόνο, συνεπώς μάλλον μέσα στο 852 ή έστω στο 853, και έληξε πολύ σύντομα με ανανέωση της ειρήνης (γεγονός που αναφέρουν στην αφήγησή τους τόσο ο ανώνυμος βιογράφος του Μιχαήλ Γ', όσο και ο Ψευδοσυμεών)³⁶, η οποία δεν αποκλείεται να συνοδεύτηκε και από συμφωνία απόδοσης αιχμαλώτων. Το πρόβλημα ωστόσο είναι ότι και πάλι κινούμαστε μάλλον περισσότερο στον χώρο των υποθέσεων, καθώς ούτε καν η ίδια η διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων μπορεί τελικά με ασφάλεια να τεκμηριωθεί στις μαρτυρίες των πηγών, ούτε όμως πολύ περισσότερο το αν είχαν τέτοια έκταση και ένταση, ώστε να δικαιολογούν μία τέτοια συμφωνία.

Τελικά όμως οφείλουμε να πούμε πως υπάρχει και μία τρίτη εκδοχή για τη χρονολόγηση της επιστροφής των αιχμαλώτων. Πάλι ο Συμεών Λογοθέτης σε άλλο σημείο της αφήγησής του, κάνει λόγο για βουλγαρικές επιδρομές στα θέματα Μακεδονίας και Θράκης περί τα μέσα του 9^{ου} αι, καθώς, όπως γράφει, «*τῶν ... Βουλγάρων ἐπιδρομὰς ποιούντων ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ καὶ ληξομένων τὰ τοιαῦτα θέματα, ἡ Θεοδώρα ταξιατῶνα ἐποίησεν, οἳ ἐκ τῶν κάστρον ἐπιτιθέμενοι Βουλγάρους, σποράδην καὶ κατ' ὀλίγους κουρσεύοντες, ἐφόνεον τούτους καὶ ἡχμαλώτιζον, ὥστε ὑποσταλῆναι τοὺς Βουλγάρους ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ*»³⁷. Τα γεγονότα αυτά ο Ι. Καραγιαννόπουλος και άλλοι μελετητές τα χρονολογούν το 847, με το επιχείρημα ότι ο Λογοθέτης τα καταγράφει αμέσως μετά τον θάνατο του πατριάρχη Μεθοδίου. Στην πραγματικότητα βέβαια το επιχείρημα αυτό είναι ασταθές, γιατί ακόμη και αν είχαμε απόλυτη εμπιστοσύνη στη χρονική αλληλουχία των γεγονότων, όπως τα εξιστορεί ο Λογοθέτης, και πάλι θα έπρεπε να επισημάνουμε ότι μέσα στην αφήγησή του εν λόγω συγγραφέα οι εχθροπραξίες αυτές αναφέρονται πράγματι αμέσως μετά τον θάνατο του Μεθοδίου, που συνέβη το 847, αλλά και αμέσως πριν από τη συνωμοσία του Βάρδα κατά του Θεοκτίστου, που συνέβη περί τα τέλη του 855, χωρίς να παρεμβάλλεται κανένα άλλο γεγονός. Άρα οι καταγραφόμενες εχθροπραξίες θα μπορούσαν να είχαν συμβεί οποιαδήποτε στιγμή μέσα σ' αυτό το χρονικό διάστημα. Δεν αποκλείεται συνεπώς να συνέβησαν ακόμη και στις αρχές της βασιλείας του Βόρι και να

³⁶ Συν. Θεοφ. 162.11 κ.ε. — Ψευδοσυμεών 664.11 κ.ε. Βλ. επίσης Ιω. Ζωναράς 387.12 κ.ε.

³⁷ Συν. Γεωργίου Μοναχού 821.9-13. Ο Συμεών Λογοθέτης τοποθετεί το γεγονός μεταξύ του θανάτου του πατριάρχη Μεθοδίου και της συνωμοσίας του Βάρδα κατά του Θεοκτίστου, άρα μεταξύ των ετών 847 και 856.

ταυτίζονται με αυτές που πιθανολογήσαμε βάσει της αφήγησης των άλλων πηγών για τις απειλές του Βόρι προς τη Θεοδώρα (εκδοχή άλλωστε την οποία αποσιωπά τελείως ο Λογοθέτης). Επειδή όμως γνωρίζουμε από πρωτοβουλγαρική επιγραφή ότι επί Πρεσιάν διενεργήθηκαν σίγουρα βουλγαρικές επιδρομές σε βυζαντινά εδάφη³⁸, ενώ το αν κάτι τέτοιο συνέβη και επί Βόρι, παρότι πιθανό, παραμένει τελικά πάντοτε στον χώρο της εικασίας, το ασφαλέστερο είναι να χρονολογήσουμε τις εχθροπραξίες που αναφέρει ο Λογοθέτης στα τελευταία χρόνια του Πρεσιάν, δηλαδή στο διάστημα 847-852³⁹. Και φυσικά είναι πολύ λογικό να δεχθούμε ότι μετά τη λήξη τους ακολούθησε και κάποια συμφωνία ειρήνης (δεδομένου ότι η τριακονταετής συνθήκη του 815 είχε πλέον εκπνεύσει και δεν γνωρίζουμε αν είχε ανανεωθεί), την οποία ακριβώς αργότερα αποπειράθηκε να παραβιάσει ο Βόρις. Αυτή λοιπόν είναι η τρίτη εκδοχή για τη χρονολόγηση της επιστροφής των αιχμαλώτων, την οποία επίσης δεν μπορούμε να αποκλείσουμε. Η εν

³⁸ Οι επιδρομές αυτές είχαν σίγουρα σχέση με την περιοχή νότια της Φιλιπούπολης, όπου κατοικούσε το σλαβικό φύλο των Σμολιάνων (βλ. Ι. Καραγιαννόπουλος, *Επιγραφή 236 κ.ε.*), εφόσον τις ταυτίζουμε όμως με τις αναφερόμενες στην προαναφερθείσα μαρτυρία του Συμεών Λογοθέτη, που κάνει λόγο περί «*Βουλγάρων επιδρομάς ποιούντων εν Θράκη και Μακεδονία και ληιζομένων τὰ τοιαῦτα θέματα*», μάλλον θα πρέπει να δεχθούμε ότι πιθανότατα επεκτάθηκαν και σε ακόμη νοτιότερες ή νοτιοανατολικότερες περιοχές.

³⁹ Οφείλουμε να επισημάνουμε εξάλλου ότι σύμφωνα με τις πηγές, μετά την ανανέωση της ειρήνης μεταξύ Βόρι και Θεοδώρας περί το 852-853, η τελευταία εκμεταλλεύθηκε την ευκαιρία για να του ζητήσει την απελευθέρωση κάποιου μοναχού, του Θεοδώρου Κουφαρά, «*πρὸ πολλοῦ αἰχμαλωτισθέντος*», ενώ και ο Βόρις «*ἠξίου ... ἀφορμὴν ἐκ τούτου λαβών, περὶ οἰκειάς αὐτοῦ προσβέυνει ἀδελφῆς παρὰ τῶν Ρωμαίων μὲν αἰχμαλωτισθείσης ποτέ, κατεχομένης δὲ νῦν ἐν τῇ τοῦ βασιλέως αὐτῆς*» (Συν. Θεοφ. 162.18-21). Η μαρτυρία για τον Θεόδωρο Κουφαρά, που είχε αιχμαλωτιστεί από τους Βουλγάρους «*πρὸ πολλοῦ*», μας παραπέμπει σε γεγονός που συνέβη κάποια τουλάχιστον χρόνια πριν από τη συνθήκη του 852/853, άρα μάλλον λίγο μετά το 847, καθώς βέβαια είναι λογικά απίθανο να συνέβη τόσο παλιά, ώστε να έχει σχέση με τη βυζαντινοβουλγαρική κρίση που χρονολογήσαμε περί το 836. Η μαρτυρία πάντως ότι η Θεοδώρα «*ζήτησιν τινα καὶ πολλὴν ἔρευναν ... πρὸς τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐποίησεν*» (Συν. Θεοφ. 162.13-17) για έναν ξεχασμένο τόσα πολλά χρόνια στην αιχμαλωσία μοναχό, του οποίου τώρα θυμίστηκε την ύπαρξη, πιθανώς μάλιστα εξαιτίας κάποιων υπερφυσικών περιστατικών (Συν. Θεοφ. 162.15: «*ἐκ τινων ὄνειράτων καὶ ὄψεως ἢ ἄλλως πως ...*») δεν μπορεί προφανώς να μας πείσει. Αυτό το συμπέρασμα όμως επιτείνεται ενδεχομένως και από την αναφορά της αδελφής του Βόρι, που δεν γνωρίζουμε αν ζούσε καν το 836, ώστε να είχε αιχμαλωτιστεί τότε από τους Βυζαντινούς. Ακόμη όμως και αν ζούσε και είχε παραδοθεί σε πολύ νεαρή ηλικία ως όμηρος στους Βυζαντινούς, υπάρχει θεωρητικά τουλάχιστον το ερώτημα αν ο Πρεσιάν θα επιτίθετο με τόση ένταση στην Αυτοκρατορία, ενώ γνώριζε ότι η κόρη του βρισκόταν στα χέρια των αντιπάλων του. Ίσως και αυτό λοιπόν να αποτελεί μία μικρή ένδειξη του ότι η αδελφή του Βόρι μάλλον θα πρέπει να έφτασε ως όμηρος στην Κωνσταντινούπολη μετά τις βυζαντινοβουλγαρικές συγκρούσεις που συνέβησαν επί Πρεσιάν.

λόγω εκδοχή μάλιστα θα μπορούσε να δικαιολογήσει ακόμη και την αναφορά του Βουλγάρου Μιχαήλ από τον Συμεών Λογοθέτη, γιατί μια ενδεχόμενη συμμετοχή του Βόρι σε κάποια στρατιωτική επιχείρηση κατά τα τελευταία έτη της βασιλείας του πατέρα του δεν μπορεί να θεωρείται απίθανη. Η αναφορά όμως στον Βαλδίμερ είναι φανερό ότι παραμένει και πάλι εντελώς αδικαιολόγητη.

Μπορούμε πάντως να επισημάνουμε και μία ακόμη μαρτυρία, που προέρχεται από τον Κωνσταντίνο Πορφυρογέννητο και σύμφωνα με την οποία η επιστροφή των αιχμαλώτων στη Θράκη έγινε έπειτα από άδεια του Βούλγαρου ηγεμόνα, που «*μη δυνάμενος ἐπὶ πολὺ πρὸς τὰς ῥωμαϊκὰς δυνάμεις ἀνταγωνίζεσθαι πάλιν πρὸς ὑπόπτωσιν ἔνευεν*»⁴⁰. Παρότι, όπως είδαμε, ο Πορφυρογέννητος χρονολογεί τη γέννηση του Βασιλείου Α΄ λίγο πριν από την επιδρομή του Κρούμου, είναι φανερό ότι αυτή η μαρτυρία του μοιάζει να εναρμονίζεται σε μεγάλο βαθμό με τις προαναφερθείσες μαρτυρίες για τις βραχύχρονες πολεμικές επιχειρήσεις που έγιναν εναντίον του Βυζαντίου είτε επί Μαλαμίρ είτε επί Πρεσιάν είτε (ενδεχομένως) και επί Βόρι, και τη σχετικά γρήγορη (και στις τρεις περιπτώσεις) ανανέωση της ειρήνης μεταξύ των δύο κρατών. Και με βάση όμως τα ιστορικά δεδομένα της εποχής φαίνεται ότι η παραπάνω μαρτυρία μπορεί να αναφέρεται μόνο σε κάποιον από αυτούς τους τρεις ηγεμόνες, γιατί παρότι, όπως είδαμε προηγουμένως, ο Πορφυρογέννητος κάνει λόγο στην αφήγησή του για τον Ομουρτάγ (814-831), το ότι ο τελευταίος μετά την άνοδό του στον βουλγαρικό θρόνο συνέχισε έστω και για ελάχιστο διάστημα τις εχθροπραξίες, πριν συνάψει με το Βυζάντιο τη συνθήκη του 815, είναι κάτι που δεν προκύπτει από καμία πηγή και δεν μπορεί συνεπώς να υποστηριχθεί. Φαίνεται αντίθετα ότι ο γιος του Κρούμου Ομουρτάγ έσπευσε αμέσως μετά την άνοδό του στον θρόνο να ζητήσει ειρήνη με το Βυζάντιο, καθώς αντιμετώπιζε προβλήματα σε σχέση με την εδραίωση της εξουσίας του⁴¹. Ούτε όμως και για τους βογιάρους Δούκουμο, Δίτζευγο και Τσοκ, που κυβέρνησαν διαδοχικά το βουλγαρικό κράτος μέσα στο 814 (αμέσως πριν από τον Ομουρτάγ) μπορεί να υποστηριχθεί ότι συνέχισαν τον πόλεμο εναντίον του Βυζαντίου: το εξαιρετικά βραχύχρονο της βασιλείας τους, σε συνδυασμό με την ευρύτερη πολιτική κρίση που ακολούθησε τον θάνατο του Κρούμου (εξαιτίας των εριδών που ξέσπασαν για τη διαδοχή) κάνει μία τέτοια εκδοχή να φαντάζει και πάλι εντελώς απίθανη.

Οφείλουμε στο σημείο αυτό να επισημάνουμε βέβαια ότι η χρονολόγηση της επιστροφής της οικογένειας του Βασιλείου Α΄ στη Θράκη

⁴⁰ Συν. Θεοφ. 217.11-13.

⁴¹ Βλ. St. Runciman, *Empire* 71. — I. E. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία* 212.

είτε περί το 836 είτε λίγο μετά το 847, είτε τέλος και περί το 853, οδηγεί μοιραία σε ένα νέο ερώτημα σχετικά με το πότε πρέπει να χρονολογηθεί η σύλληψη και η μεταφορά της στη Βουλγαρία. Ο χρονολογικός συσχετισμός αυτού του γεγονότος με την επιδρομή του Κρούμου στα 813 σημαίνει ότι η οικογένεια του Βασιλείου παρέμεινε στη Βουλγαρία για πολλά χρόνια (βάσει και των τριών εκδοχών), πράγμα ωστόσο που δεν φαίνεται πολύ πιθανό, δεδομένης της ανταλλαγής, η οποία περιελήφθη στη συμφωνία ειρήνης του 815 και για την οποία δεν έχουμε ιδιαίτερους λόγους να πιστεύουμε ότι δεν τακτοποίησε ολοκληρωτικά το ζήτημα των αιχμαλωτισμένων πληθυσμών⁴². Φαίνεται επομένως μάλλον ορθότερο να συσχετίσουμε τελικά το γεγονός με τις αντίστοιχες βουλγαρικές επιχειρήσεις που προαναφέραμε και οι οποίες έγιναν είτε επί Μαλαμύρ είτε επί Πρεσιάν είτε ενδεχομένως και επί Βόρι. Οφείλουμε άλλωστε να δεχθούμε ότι η εξαγορά αιχμαλώτων που πιθανότατα ακολούθησε τη λήξη των εχθροπραξιών αυτών είναι πολύ λογικότερο να αφορούσε σε όσους είχαν αιχμαλωτιστεί κατά τις πρόσφατες πολεμικές επιχειρήσεις, παρά σε πληθυσμούς ξεχασμένους στην αιχμαλωσία επί δεκαετίες. Κατά συνέπεια, ο συσχετισμός της επιστροφής της οικογένειας του Βασιλείου Α΄ με οποιαδήποτε από τις ανακωχές ή συμφωνίες, που ακολούθησαν τις εν λόγω εχθροπραξίες, περισσότερο φαίνεται να οδηγεί στο συμπέρασμα ότι (και στις τρεις εκδοχές) αυτή παρέμεινε στη Βουλγαρία για διάστημα λίγων μόλις μηνών. Το ενδιαφέρον πάντως είναι ότι η εκτίμηση αυτή συμφωνεί τελικά και με τις μαρτυρίες του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, όχι βεβαίως ως προς τις χρονολογικές πληροφορίες του, αλλά ως προς την υπόλοιπη αφήγησή του, που μας αφήνει την αίσθηση ότι η αιχμαλωσία της οικογένειας του Βασιλείου δεν διήρκεσε πράγματι πολύ.

Ίσως όμως αυτή η τελευταία διαπίστωση να μας φέρνει εν τέλει πιο κοντά στην πρώτη εκδοχή που αναφέραμε, δηλαδή στη χρονολόγηση της επιστροφής των αιχμαλωτισμένων πληθυσμών μετά τις εχθροπραξίες Βυζαντίου και Βουλγαρίας στη διάρκεια της βασιλείας του Μαλαμύρ. Αφού οι τελευταίες έλαβαν πιθανότατα χώρα περί το 836, επεκτεινόμενες μάλιστα μέχρι την περιοχή της Αδριανούπολης, και εφ' όσον τότε περίπου, όπως προαναφέραμε, θα πρέπει να γεννή-

⁴² Ακόμη όμως και αν κάποιοι αιχμάλωτοι εξαιρέθηκαν ή ξεχάστηκαν στην αιχμαλωσία, είναι δύσκολο να πιστέψουμε ότι κάτι τέτοιο θα μπορούσε να αφορά τόσες χιλιάδες ανθρώπων, όσες φαίνεται πως ήταν οι Μακεδόνες αιχμάλωτοι. Πέραν τούτου άλλωστε, είναι φανερό ότι η παραπάνω εκτίμηση σε συνδυασμό με τη χρονολόγηση της γέννησης του Βασιλείου περί το 836, θα οδηγούσε στο συμπέρασμα πως ο τελευταίος δεν γεννήθηκε στη Θράκη, αλλά στη Βουλγαρία, πράγμα ωστόσο που δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί από καμία μαρτυρία των πηγών.

θηκε και ο Βασίλειος Μακεδών, η εκδοχή αυτή συνάδει ακόμη περισσότερο με την αφήγηση του Πορφυρογέννητου, που φέρει τον Βασίλειο γεννημένο λίγο πριν από την αιχμαλωσία και σε εξαιρετικά μικρή ηλικία κατά την επιστροφή του στο θέμα Μακεδονίας. Και το ακόμη πιο ενδιαφέρον είναι βέβαια ότι βάσει της ίδιας εκδοχής, η επιστροφή του Βασιλείου θα πρέπει να χρονολογηθεί περί το 837, άποψη που όμως συνάδει (ως προς τη χρονολόγηση τουλάχιστον) και με την αφήγηση του Συμεών Λογοθέτη, καθιστώντας πολύ πιθανό ότι ο τελευταίος χρονολογεί τελικά ορθά το γεγονός, αλλά ανάγει λανθασμένα την τότε ηλικία του Βασιλείου στα 25 χρόνια, επειδή απλώς παρασύρεται από την άποψη του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου για τη γέννησή του περί το 813. Θα μπορούσαμε λοιπόν εν τέλει να πούμε ότι ο Λογοθέτης (που σίγουρα έγραψε το έργο του μετά τον Πορφυρογέννητο) αντλεί την πληροφορία για τη γέννηση του Βασιλείου από τον τελευταίο και εκείνη για την επιστροφή του στη Θράκη από άλλη, άγνωστη σ' εμάς σήμερα, πηγή. Όσο όμως και αν όλες αυτές οι διαπιστώσεις δείχνουν να είναι αρκετά αληθοφανείς (και ακόμη περισσότερο δελεαστικές), από την άλλη η αλήθεια είναι ότι η δεδομένη σύγχυση και οι οφθαλμοφανείς αντιφάσεις των Βυζαντινών συγγραφέων γύρω από τα εν λόγω γεγονότα δεν μας επιτρέπουν τελικά καμία απολύτως ασφαλή εκτίμηση. Για τον λόγο αυτόν, όσο και αν η χρονολόγηση της αιχμαλωσίας και της επιστροφής στη Θράκη της οικογένειας του Βασιλείου στο διάστημα 836-837 δείχνει κατά τη γνώμη μου η πλέον πιθανή, είναι φανερό ότι και οι άλλες δύο εκδοχές που προαναφέραμε, δεν μπορούν εν τέλει να θεωρηθούν ότι στερούνται και αυτές αρκετά μεγάλης πιθανότητας ώστε να ισχύουν.

Τελικά λοιπόν, το μόνο που μάλλον μπορούμε να αποδεχθούμε ως βέβαιο είναι ότι οι Βυζαντινοί συγγραφείς διαπράττουν ένα σαφές χρονολογικό σφάλμα με την αναφορά τους στην κατάληψη και ληλασία της Αδριανούπολης από τον Κρούμο, συγχέοντας δύο διαφορετικές και χρονικά απέχουσες μεταξύ τους βουλγαρικές επιδρομές. Αν αντίθετα δεχόμασταν ως έγκυρη την αναφορά στον Κρούμο, τότε θα έπρεπε λογικά να χρονολογήσουμε την επιστροφή της οικογένειας του Βασιλείου στα 815, πράγμα όμως που σημαίνει ότι πρέπει να απορρίψουμε όλες εκείνες τις μαρτυρίες, οι οποίες, όπως είδαμε, στηρίζουν πολύ περισσότερο τις τρεις άλλες εκδοχές. Σημαίνει όμως επίσης ότι ο Βασίλειος, που όπως διαπιστώσαμε παραπάνω, δεν είχε τότε ακόμη γεννηθεί, δεν πέρασε ποτέ ο ίδιος προσωπικά την περιπέτεια της αιχμαλωσίας, αλλά κάτι τέτοιο συνέβη μόνο για τους γονείς του ή ίσως μάλιστα ούτε καν και γι' αυτούς, όπως τείνουν να αποδεχθούν κάποιοι

νεότεροι μελετητές⁴³. Είναι προφανές πάντως ότι, παρότι τίποτε βεβαίως δεν μπορεί εν τέλει να αποκλειστεί, μία τέτοια εκτίμηση δεν μπορεί από την άλλη και να στηριχθεί σε καμία από τις μαρτυρίες των πηγών.

⁴³ Το ενδεχόμενο αυτό θεωρεί ως πολύ πιθανό ο N. Adontz, *Basile I 481 κ.ε.*, αλλά, όπως είπαμε, και ο E. W. Brooks, *Basil I 490*, που θεωρεί ότι πιθανότατα επρόκειτο για λαϊκό θρύλο, που πέρασε και στα χρονογραφικά και ιστοριογραφικά κείμενα των επόμενων χρόνων, υπόθεση φυσικά όχι παντελώς απίθανη, αλλά πάντως σίγουρα ατεκμηρίωτη. Ο εν λόγω μελετητής επισημαίνει ωστόσο ότι αν αποδεχθούμε το γεγονός της αιχμαλωσίας, τότε υπάρχουν δύο θεωρητικές πιθανότητες: είτε να αιχμαλωτίστηκαν το 813 μόνο οι γονείς του Βασιλείου και ο ίδιος να γεννήθηκε και να μεγάλωσε στη Βουλγαρία, ωστόσο επέστρεψε λίγο μετά το 850 (πράγμα όμως που, όπως είπαμε, μάλλον αντικρούεται από τη λογική, εφόσον μιλάμε για πληθυσμούς που έμειναν αιχμάλωτοι για πάρα πολλά χρόνια και ενώ είχε γίνει βεβαίως και η ανταλλαγή του 815), είτε η αιχμαλωσία να οφείλεται σε άλλη μεταγενέστερη βουλγαρική επιδρομή, που λανθασμένα ταυτίστηκε με εκείνη του Κρούμου (πράγμα που συνάδει βεβαίως με τα δικά μας συμπεράσματα, έστω και αν ο Brooks δεν δείχνει να το αποδέχεται, αλλά απλώς το αναφέρει επιγραμματικά).

Nektarios Dapergolas

Problems Concerning the Birth Date of Emperor Basil I

Up to our times, the birth date of Emperor Basil I (867-886) constitutes an unsolved historical issue. The examination of the problematic and often contradictory evidence of the byzantine sources, rather precludes the previously prevailed date (812/813). On the other hand, recent considerations of the issue tried to yield more logical interpretations and suggest later chronologies, but they are not well documented. The present study examines all existing evidence and data with respect to the issue, but also considers other relevant historical problems. Further, it proceeds to a comprehensive investigation about when, by which Bulgarian raid and under what broader circumstances the captivity of the Adrianoupolis' area populations took place. Basil himself and his family were victims of this raid. Thus, the conditions of this violent population move to Bulgaria is examined, and also the people's return back to Thrace. Studying these facts, it is concluded that the most probable dating of the events mentioned above, as well as Basil's birth date is around the years 836-837. However, all other possibilities are presented and analyzed. The conclusions have their own significance regarding the real age of Basil I. On the other hand, they can enlighten further aspects of the political history during the last years of the Amorian Dynasty. Also, they definitely constitute a contribution to a more comprehensive study of Byzantine-Bulgarian relations, mainly during the first half of the 9th century.